

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 grudnia 2013 roku

Sąd Apelacyjny w Lublinie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący Sędzia Sądu Apelacyjnego Bogdan Radomski

Sędziowie: Sądu Apelacyjnego Ewa Lauber- Drzazga

Sądu Okręgowego Ewa Bazelan (delegowana, sprawozdawca)

Protokolant sekretarz sądowy Agnieszka Pawlikowska

po rozpoznaniu w dniu 3 grudnia 2013 roku w Lublinie

na rozprawie

sprawy z powództwa I. Ś., T. Ś. (1), M. Ś. (1), K. Ś. (1) i P. Ś. (1)

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej w W. Oddziałowi w L.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów i pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 26 czerwca 2013 roku, sygn. akt I C 656/09

I. zmienia zaskarżony wyrok:

a) w punkcie IX. i I., w ten sposób, że zasądzoną w punkcie I. od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddziału Okręgowego w L. na rzecz powódki I. Ś. kwotę 80000 zł (osiemdziesiąt tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami obniża do kwoty 70000 zł (siedemdziesięciu tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od 27 czerwca 2013 roku, zaś w pozostałym zakresie powództwo oddala;

b) w punkcie IX. i II., w ten sposób, że zasądzoną w punkcie II. od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddziału Okręgowego w L. na rzecz powoda T. Ś. (1) kwotę 80000 zł (osiemdziesiąt tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami obniża do kwoty 70000 zł (siedemdziesięciu tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od 27 czerwca 2013 roku, zaś w pozostałym zakresie powództwo oddala;

c) w punkcie III., w ten sposób, że zasądzoną w nim od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddziału Okręgowego w L. na rzecz powódki K. Ś. (2) kwotę 40000 zł (czterdzieści tysięcy) z ustawowymi odsetkami obniża do kwoty 25000 zł (dwadzieścia pięć tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od 27 czerwca 2013 roku, zaś w pozostałym zakresie powództwo oddala;

d) w punkcie IV., w ten sposób, że zasądzoną w nim od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddziału Okręgowego w L. na rzecz powódki M. Ś. (2) kwotę 40000 zł z ustawowymi odsetkami obniża do kwoty 25000 zł (dwadzieścia pięć tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od 27 czerwca 2013 roku, zaś w pozostałym zakresie powództwo oddala;

e) w punkcie V. w ten sposób, że zasądzoną w nim od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddziału Okręgowego w L. na rzecz powódki P. Ś. (1) 45000 zł (czterdzieści tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami obniża do kwoty 35000

zł (trzydzieści pięć tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od 27 czerwca 2013 roku, zaś w pozostałym zakresie powództwo oddała;

II. oddała apelację obu stron w pozostałej części;

III. zasądza tytułem zwrotu kosztów procesu za drugą instancję na rzecz pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddziału Okręgowego w L.:

a) od powodów I. Ś. i T. Ś. (1) kwoty po 1751 zł 87 gr (tysiąc siedemset pięćdziesiąt jeden złotych osiemdziesiąt siedem groszy),

b) od powódek K. Ś. (1) i M. Ś. (1) kwoty po 1429 zł 87 gr (tysiąc czterysta dwadzieścia dziewięć złotych osiemdziesiąt siedem groszy),

c) od powódki P. Ś. (1) kwotę 1380 zł 37 gr (tysiąc trzysta osiemdziesiąt złotych trzydzieści siedem groszy);

IV. nakazuje pobrać od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddziału Okręgowego w L. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Lublinie kwotę 4484 zł (cztery tysiące czterysta osiemdziesiąt cztery złote) tytułem części opłaty od apelacji, od której powodowie byli zwolnieni;

V. przejmuje na rachunek Skarbu Państwa nie uiszczone koszty sądowe w pozostałym zakresie.

I ACa 584/13

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 11 września 2009 roku (data wpływu) skierowanym przeciwko (...) Spółce Akcyjnej Oddziałowi w L. powodowie I. i T. małżonkowie Ś. w imieniu własnym oraz małoletnich dzieci K. Ś. (1), M. Ś. (1) i P. Ś. (1) wnieśli o zasądzenie od pozwanego:

- na rzecz K. Ś. (1) kwoty 76.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 24.08.2007 roku do dnia zapłaty oraz kwoty 30.000,00 zł tytułem stosownego odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej w związku ze śmiercią siostry M. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23.05.2008 roku do dnia zapłaty,

- na rzecz M. Ś. (1) kwoty 65.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 24.08.2007 roku do dnia zapłaty oraz kwoty 30.000,00 zł tytułem stosownego odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej w związku ze śmiercią siostry M. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23.05.2008 roku do dnia zapłaty,

- na rzecz P. Ś. (1) kwoty 27.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 10.10.2008 roku do dnia zapłaty oraz kwoty 20.000,00 zł tytułem stosownego odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej w związku ze śmiercią siostry M. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23.05.2008 roku do dnia zapłaty,

- na rzecz I. Ś. kwoty 60.000,00 zł tytułem stosownego odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej w związku ze śmiercią córki M. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23.08.2007 roku do dnia zapłaty;

- na rzecz T. Ś. (1) kwoty 60.000,00 zł tytułem stosownego odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej w związku ze śmiercią córki M. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23.08.2007 roku do dnia zapłaty;

- na rzecz powodów I. i T. małżonkowie Ś. kwoty 3.800,00 zł tytułem zwrotu kosztów ekspertyz medycznych wywołanych w sprawie K., M., I. i T. Ś. (1) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty;

- nadto na podstawie art. 189 k.p.c. o ustalenie odpowiedzialności pozwanego za skutki wypadku mogące powstać w przyszłości.

W piśmie procesowym z dnia 25 stycznia 2013 r. pełnomocnik powodów zmodyfikował powództwo w ten sposób, iż rozszerzył je dodatkowo o żądanie zasądzenia na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 § 1 k.c. zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w związku ze śmiercią M. Ś. (3): na rzecz I. Ś. i T. Ś. (1) kwot po 100.000,00 zł wraz z odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty, na rzecz K. Ś. (1) i M. Ś. (1) kwot po 50.000,00 zł wraz z odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty oraz na rzecz P. Ś. (1) kwoty 70.000,00 zł wraz z odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty.

Wyrokiem z dnia 26 czerwca 2013 roku Sąd Okręgowy w Lublinie:

I. zasądził od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz I. Ś. kwotę 80.000 złotych z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwoty 30.000 złotych od dnia 23 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty i od kwoty 50.000 złotych od dnia 27 czerwca 2013 r. do dnia zapłaty;

II. zasądził od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz T. Ś. (1) kwotę 80.000 złotych z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwoty 30.000 złotych od dnia 23 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty i od kwoty 50.000 złotych od dnia 27 czerwca 2013 r. do dnia zapłaty;

III. zasądził od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz K. Ś. (1) kwotę 40.000 złotych z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwoty 15.000 złotych od dnia 23 maja 2008 r. do dnia zapłaty i od kwoty 25.000 złotych od dnia 27 czerwca 2013 r. do dnia zapłaty;

IV. zasądził od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz M. Ś. (1) kwotę 40.000 złotych z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwoty 15.000 złotych od dnia 23 maja 2008 r. do dnia zapłaty i od kwoty 25.000 złotych od dnia 27 czerwca 2013 r. do dnia zapłaty;

V. zasądził od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz P. Ś. (1) kwotę 45.000 złotych z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwoty 10.000 złotych od dnia 23 maja 2008 r. do dnia zapłaty i od kwoty 35.000 złotych od dnia 27 czerwca 2013 r. do dnia zapłaty;

VI. zasądził od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz K. Ś. (1) kwotę 40.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 24 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty;

VII. zasądził od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz M. Ś. (1) kwotę 35.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 24 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty;

VIII. zasądził od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz P. Ś. (1) kwotę 20.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 10 października 2008 r. do dnia zapłaty;

IX. oddalił powództwo w pozostałej części;

X. zniósł pomiędzy stronami wzajemnie koszty;

XI. nakazał pobrać od (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Lublinie kwotę 17.583,70 złotych tytułem nie uiszczonych kosztów sądowych;

XII. przejął na rachunek Skarbu Państwa pozostałe nie uiszczone koszty sądowe.

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia Sądu Okręgowego:

W dniu 18 września 2005 roku w miejscowości S. miał miejsce wypadek drogowy, w którym uczestniczyła poruszająca się samochodem osobowym marki P. rodzina Ś. tj. I. i T. Ś. (2) oraz na tylnym siedzeniu samochodu ich dzieci M.,

K., P. i M. Ś. (3) znajdowała się w foteliku samochodowym, P. zaś nie miała zapiętych pasów bezpieczeństwa. W wyniku tego wypadku wszystkie dzieci doznały obrażeń ciała, a najpoważniejszych, skutkujących w konsekwencji śmiercią M. Ś. (3).

Z kompleksowej opinii biegłych z zakresu medycyny sądowej oraz techniki samochodowej i ruchu drogowego wynika, że fakt niezapięcia w pas bezpieczeństwa P. Ś. (1), a tym samym jej swobodne poruszanie się w wyniku wypadku, nie miało istotnego wpływu na rozmiar i lokalizację obrażeń u pozostałych trojga pasażerów tylnego siedzenia. Różnica pomiędzy obrażeniami doznanymi przez M. Ś. (3) a pozostałych uczestników wypadku wynikała z faktu uderzenia w tę część samochodu P., z którą sąsiedował bezpośrednio fotelik M. oraz z jej wieku.

Sprawcą wypadku okazał się kierujący samochodem ciężarowym marki V. o nr rej. (...) z naczepą o nr rej. (...) A. D.. Właściciel tego samochodu. posiadał ważną, w chwili krytycznego zdarzenia, polisę odpowiedzialności cywilnej, zawartą z pozwanym zakładem ubezpieczeń.

Na skutek powyższego, wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 5 lipca 2006 roku sygn. akt (...) A. D. został uznany za winnego tego, że w dniu 18 września 2005 roku w S. woj. (...) nieumyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym w ten sposób, że kierując samochodem ciężarowym marki V. o nr rej. (...) z naczepą o nr rej. (...), jadąc od L. w kierunku K., nie zachował należytej staranności oraz bezpiecznej odległości od poprzedzającego go samochodu osobowego marki P. o nr rej. (...), kierowanego przez T. Ś. (1), nie dostosował techniki jazdy do sytuacji drogowej i podjął nieskuteczny, zbyt późny manewr obronny hamowania, a następnie po nieudanym manewrze hamowania podjął manewr omijania z lewej strony samochodu P., sygnalizującego zamiar skrętu w lewo w drogę poprzeczną, czym doprowadził do najechania na tył samochodu marki P., w wyniku czego obrażeń ciała w postaci głębokiej rany okolicy potylicznej lub ciemieniowej lewej długości około 5 cm, ognisk stłuczenia lewego płuca, masywnego obrzęku mózgu z zaciśnięciem układu komorowego, krwawienia podpajęczynówkowego na podstawie mózgu i nadnamiotowo, niewielkiego krwaka przymózgowego nad prawą okolicą czołowo-skroniową długości około 30 mm i szerokości około 4 mm, doznała pasażerka pojazdu marki P. M. Ś. (3), a które to obrażenia pozostają w związku przyczynowym ze zgonem pokrzywdzonej w dniu 16 października 2005 roku, zaś M. Ś. (1) doznała obrażeń w postaci rozległej rany sklepienia głowy długości około 15 cm z naruszeniem ciągłości czebca ścięgnistego i krwakiem podczepcowym oraz wstrząśnienia mózgu, tj. czynu z art. 177§ 1 k.k. w zb. z art. 177 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. i za to na podstawie art. 177 § 2 skazany został na karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 5 lat. Orzeczono wobec niego również grzywnę oraz zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na okres 2 lat.

Bezpośrednio po wypadku wszystkie dzieci zostały przewiezione karetką pogotowia do (...) Szpitala (...) w L.. Natomiast małżonkowie I. i T. Ś. (1) nie odnieśli żadnych obrażeń i jeszcze tego samego wrócili do domu.

M. Ś. (3) została przyjęta do (...) Szpitala (...) w L. z rozpoznaniem głębokiej rany okolicy potylicznej lub ciemieniowej lewej, stłuczenia lewego płuca, masywnego obrzęku mózgu z zaciśnięciem układu komorowego, krwawienia podpajęczynówkowego na podstawie mózgu i nadnamiotowo, niewielkiego krwaka przymózgowego nad prawą okolicą czołowo-skroniową. Powódka I. Ś. codziennie czuwała przy łóżku córki, która była nieprzytomna. Z kolei powód T. Ś. (1) odwiedzał córkę co drugi dzień. Pomimo podjęcia intensywnego leczenia dziewczynka w dniu 16 października 2005 roku zmarła.

K. Ś. (1) przebywała na oddziale szpitala od 18 września 2005 roku do 22 września 2005 roku. Została przyjęta w stanie ogólnym dobrym, bez utraty przytomności, z rozpoznaniem urazu głowy i anizokorii. Badanie RTG czaszki nie wykazało uchwytnej zmiany pourazowej, natomiast badanie tomografii komputerowej głowy wykazało, iż brak jest zmian ogniskowych na tkance mózgowej, stwierdzono również, iż układ komorowy mózgu nie ma cech poszerzenia, nadto zauważono zwapnienie w szyszynce i niewielkie zaniki w płatach czołowych. Badanie EEG wykazało, iż w okolicach skroniowo potylicznej występują zmiany napadowe, a na tle zachowanej czynności podstawowej 8-10 Hz do 70uv w lewej okolicy skroniowo potylicznej zaznaczają się 3 sekundowe okresy z napadowymi seriami fal wolnych 4-6Hz do 120uv. Zalecono badanie kontrolne po pewnym czasie. W obserwacjach lekarskich w dniu 22 września 2005 roku nie stwierdzano już anizokorii. Pacjentkę wypisano do domu w dniu 22 września 2005 roku

w stanie ogólnym i neurologicznym dobrym z zaleceniami do oszczędzającego trybu życia, ograniczenia wysiłku fizycznego oraz kontroli w Poradni (...) (...) w L. za 7 dni. Ze względu na częste bóle głowy, zaburzenia snu powódka była pod stałą opieką neurologiczną, miała wielokrotnie wykonywane badania EEG. W większości tych badań stwierdzano zmiany patologiczne, począwszy od 12.10.2005 r. o charakterze napadowym, zlokalizowane w lewej okolicy skroniowej, następnie w grudniu 2005 roku w lewej okolicy skroniowo-potylicznej. W marcu i październiku 2006 roku obserwowana była poprawa zapisu EEG, który ponownie pogorszył się w maju 2007 roku, kiedy to stwierdzano zmiany o charakterze napadowym w lewej okolicy skroniowej oraz w linii środkowej znad okolicy czołowej. W związku z dolegliwościami powódka była leczona neurologicznie i przyjmowała leki przeciwpadaczkowe. Rozpoznawano u niej uraz czaszkowo-mózgowy, encefalopatię, nadto podejrzewano padaczkę. W dniu 6 grudnia 2005 roku K. Ś. (1) została zapisana w poradni psychiatrycznej przy ulicy (...) w L.. Rozpoznano u niej zespół stresu pourazowego, jako schorzenie współistniejące dopisano encefalopatię pourazową.

Z opinii sądowej z zakresu neurologii wynika, że powódka K. Ś. (1) w wyniku wypadku doznała urazu czaszkowo-mózgowego, skutkującego powstaniem encefalopatii pourazowej. Odczuwała długotrwałe dolegliwości w postaci bólu głowy, zaburzeń snu, lęków oraz ruchów mimowolnych w zakresie głowy i kończyn górnych. Wykonywane wielokrotnie badania EEG wykazywały zmiany patologiczne o charakterze napadowym, dolegliwości te wiązały się z koniecznością przyjmowania leków przeciwpadaczkowych, przeciwlękowych, przeciwbólowych. Po przebytych urazie powódka nie była osobą niesprawną fizycznie, w związku z tym nie wymagała pomocy innych osób czy też rehabilitacji. W okresie około 2 lat od wypadku była leczona neurologicznie ambulatoryjnie. Uszczerbek na zdrowiu z przyczyn neurologicznych wyniósł zdaniem biegłego 30%. W opinii uzupełniającej biegły zaopiniował nadto, iż co prawda, u powódki nie doszło do ciężkiego urazu czaszkowo-mózgowego, jednakże trudno nie uznać przynajmniej umiarkowanego znaczenia na dalszy stan zdrowia doznanego podczas wypadku urazu głowy. Podał, iż stwierdzane u powódki przed wypadkiem zaburzenia w postaci dysortografii, dysgrafii i zaburzenia syntezy wzrokowej podlegają ocenie neuropsychologicznej i mogą wskazywać na obecność mikrouszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego. Biegły podkreślił, iż u K. Ś. (1) nie występuje zanik mózgu, a tym samym należałoby stwierdzić, iż nie ma etiologii urazowej. U powódki występowały przemijające zaburzenia neurologiczne w postaci anizokorii, zaburzenia elektrofizjologiczne o dość znacznym stopniu nasilenia w postaci zmian napadowych zlokalizowanych w okolicy skroniowej lewej lub okolicy skroniowo-potylicznej oraz bóle głowy i przemijające ruchy mimowolne głowy, ręki, być może o charakterze tików. Stwierdził, iż u powódki nie doszło do trwałego, nieodwracalnego uszkodzenia układu nerwowego, tym samym należy uznać uszczerbek na zdrowiu wynikający z zaburzeń adaptacyjnych wynikających z urazu czaszkowo-mózgowego.

W niniejszej sprawie wywołana została także opinia sądowo psychologiczna, w której biegły zaopiniował, że u powódki przez okres półtoraroczny występowały mieszane zaburzenia zachowania i emocji u osoby w okresie dorastania, stanowiące długotrwały uszczerbek na zdrowiu na poziomie 5%. Biegły uznał, iż powódka nie wymaga leczenia psychologicznego lub psychiatrycznego. W ustnej uzupełniającej opinii biegła psycholog zaopiniowała, iż u powódki występują objawy stresu pourazowego. Dodatkowo biegły psychiatra podał, iż z dokumentacji medycznej zgromadzonej w sprawie nie wynika by powódka miała padaczkę, a ewentualna padaczka nie byłaby rezultatem wypadku, ale wcześniej istniejących uszkodzeń organicznych mózgu. Zazaczył, że objawy mikro uszkodzeń mózgu zostały już stwierdzone w badaniu sprzed wypadku, a dysgrafia i dysortografia mogą być wynikiem tych uszkodzeń. Z kolei zwąpnienia w szyszynce nie mają znaczenia klinicznego.

M. Ś. (1) została przyjęta do Kliniki z rozpoznaniem urazu głowy, wstrząśnienia mózgu, rany okolicy ciemieniowo-potylicznej i czołowej oraz ogólnego potłuczenia. Wykonane badanie RTG czaszki nie wykazało uchwytanych zmian pourazowych. KT głowy także nie wykazało, aby tkanka mózgowa miała zmiany ogniskowe, układ komorowy określono jako bez cech poszerzenia, stwierdzono natomiast olbrzymi krwiak podczepcowy w okolicy ciemieniowo-potylicznej zwłaszcza po stronie prawej z odmą podskórną. W dniu 18 września 2005 roku w znieczuleniu ogólnym dokonano rewizji oraz chirurgicznego zaopatrzenia rany okolicy ciemieniowo-potylicznej po stronie prawej. Badanie EEG wykazało, iż w zapisie obecna jest liczna i dość regularna czynność podstawowa alfa 9-10 Hz do 110 uv w potylicy, nie stwierdzono, iż aktywacja świetlna nie zmienia obrazu EEG i nie ujawnia fal

wolnych, zmiana ogniskowych i napadowych. Po zastosowanym leczeniu farmakologicznym: przeciwpadaczkowym, przeciwozrętkowym, przeciwbólowym, przeciwkrwotocznym i antybiotykoterapii pacjentkę w dniu 29 września 2005 roku w stanie ogólnym dobrym wypisano do domu, z zaleceniami obserwacji domowej i kontroli w Poradni (...) (...) w L..

Ze względu na utrzymujące się bóle głowy, trudności z koncentracją uwagi i zapamiętywaniem powódka była leczona neurologicznie ambulatoryjnie, miała zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego do końca roku szkolnego. M. Ś. (1) miała kilkakrotnie wykonywane badania EEG, które nie wykazały istotnych klinicznie odchyśleń od normy, w badaniu neurologicznym nie stwierdzano objawów ogniskowego uszkodzenia Centralnego Układu Nerwowego. W październiku 2007 roku powódka była badana przez lekarzy orzeczników (...), którzy stwierdzili u niej 5% uszczerbek na zdrowiu z uwagi na uraz głowy z wstrząśnieniem mózgu i objawami o charakterze zaburzeń adaptacyjnych oraz 5% ze względu na rozległą bliznę skóry głowy w okolicy ciemieniowo-skroniowej prawej. Od grudnia 2005 roku znajdowała się pod opieką Poradni (...) w L. z powodu zaburzeń pourazowych oraz encefalopatii pourazowej. Badanie psychologiczne w tym okresie wykazało na przeciętny poziom funkcjonowania umysłowego z dysharmonią, mikro uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego oraz cechy temperamentalnej pobudliwości z aktualnie przeżywaną depresyjną niepewnością siebie.

Z opinii sądowej z zakresu neurologii wynika, że powódka M. Ś. (1) w wypadku drogowym doznała urazu czaszkowo-mózgowego z wstrząśnieniem mózgu i krwiakiem podczepcowym w okolicy ciemieniowo-potylicznej, a w związku z tymi obrażeniami powódka odczuwała bóle głowy, zaburzenia koncentracji uwagi i pamięci, wzmożoną nerwowość. Największe nasilenie tych dolegliwości miało miejsce w pierwszych kilku miesiącach po urazie głowy, powódka musiała wówczas unikać wysiłku fizycznego, odczuwała trudności z nauką w szkole. Z uwagi na stan neurologiczny powódka nie wymagała pomocy innych osób ani też rehabilitacji w sensie usprawniania ruchowego. W związku z powyższym, w ocenie neurologicznej powódka doznała uszczerbku na zdrowiu w wysokości 10%, z czego 5 % wynika z następstw przebytego urazu czaszkowo-mózgowego z wczesnym zespołem objawów wstrząśnienia mózgu i późniejszymi objawami psychosomatycznymi, a kolejne 5% z obecności rozległej blizny na skórze głowy w okolicy skroniowo-ciemieniowej prawej.

Przeprowadzona w sprawie niniejszej opinia sądowo psychologiczna wykazała, iż w związku z wypadkiem M. Ś. (1) doznała urazów psychicznych w postaci zaburzeń stresowych pourazowych. Powódka ujawniała depresyjną niepewność siebie, napięcie, drażliwość, niepokój, przygnębienie, smutek, pomniejszanie swojej wartości, izolowanie się, płaczliwość, zaburzenia koncentracji uwagi, problemy z pamięcią, apatię. Obecnie zaś objawy zaburzeń pourazowych wycofały się, aktualnie występują objawy zaburzeń adaptacyjnych. Powódka ujawnia stany napięcia, niepokoju, drażliwości, trudności z wyrażaniem i nazywaniem emocji, tendencje do kumulowania negatywnych emocji. Biegły długoterwały procentowy uszczerbek na zdrowiu w związku ze stwierdzonymi zaburzeniami adaptacyjnymi ocenił na poziomie 5 %. Podał, iż powódka znosi obecnie ograniczenia w związku z doznanymi urazami a wyrażają się one w trudnościach w środowisku rodzinnym. Stwierdził, iż doznane urazy znacząco wpłynęły na funkcjonowanie powódki w życiu codziennym w okresie, gdy utrzymywały się objawy zaburzeń stresowych pourazowych. Jednocześnie zaznaczył, iż zaburzenia adaptacyjne mogą być wskazaniem do terapii psychologicznej.

P. Ś. (1) została przyjęta do szpitala z rozpoznaniem urazu głowy. Badanie RTG czaszki nie wykazało uchwytanych zmian pourazowych. Zastosowano wobec niej postępowanie obserwacyjne oraz leczenie farmakologiczne. W dniu 20 września 2005 roku dziewczynka dwukrotnie wymiotowała, a za przyczynę uznano błąd dietetyczny. Nie stwierdzono odchyśleń od normy o charakterze neurologicznym. Powódkę wypisano w dniu 22 września 2005 roku w stanie ogólnym dobrym z zaleceniami oszczędzającego trybu życia, ograniczenia wysiłku fizycznego, kontroli w Poradni (...) (...) L.. Przeprowadzone w dniu 21 grudnia 2005 roku badanie EEG nie wykazało żadnych fal wolnych, zmian ogniskowych i napadowych. Powódka kontynuowała leczenie neurologiczne, rozpoznano u niej reakcję nerwicową po urazie ciała oraz zaburzenia stresowe pourazowe. Od grudnia 2005 roku leczyła się również w Poradni (...) przy ulicy (...) w L. z powodu zaburzeń stresowych pourazowych oraz obniżonego nieharmonijnego rozwoju funkcji intelektualnych. Badanie psychologiczne przeprowadzone w tym okresie wskazywało na występowanie objawów izolacji, zamykania się w sobie i silnego dystansu do otoczenia. Powódka unikała konfrontacji na temat wypadku,

ujawniała silne napięcie emocjonalne, niepokój wewnętrzny, smutek, przygnębienie, stłumioną ekspresję emocji i żywiołowości dziecka.

W wywołanej w niniejszej sprawie opinii sądowej z zakresu neurologii biegły sądowy zaopiniował, że w wyniku wypadku drogowego powódka P. Ś. (1) nie doznała żadnych obrażeń ciała w zakresie neurologicznym, nie odczuwała dolegliwości somatycznych i nie występowały u niej ograniczenia z uwagi na stan neurologiczny. Nie wymagała także pomocy innych osób, ani leczenia czy też rehabilitacji z uwagi na stan neurologiczny. W związku z powyższym biegły nie stwierdził u powódki trwałego uszczerbku na zdrowiu z uwagi na stan neurologiczny.

Z kolei z opinii sądowo psychologicznej wynika, że w związku z uczestnictwem w wypadku powódka P. Ś. (1) doznała urazów psychicznych w postaci zaburzeń stresowych pourazowych. Jednocześnie biegły stwierdził, iż obecnie u powódki nie występują żadne dolegliwości, a aktualne badanie nie ujawniają zaburzeń rozwojowych. Nadto stwierdził brak trwałego procentowego uszczerbku na zdrowiu ze względu na stan psychiczny. Biegły podał, iż doznane urazy wpłynęły na funkcjonowanie powódki w życiu codziennym w okresie gdy utrzymywały się zaburzenia stresowe pourazowe. Powódka ujawniała bowiem objawy izolacji, zamykania się w sobie, silnego dystansu do otoczenia, silnego napięcia emocjonalnego i niepokoju wewnętrznego. Nie stwierdzono także, aby powódka wymagała stosowania specjalistycznej terapii i leczenia ze względu na stan psychiczny i funkcjonowanie psychologiczne.

Przed wypadkiem Ś. tworzyli szczęśliwą, kochającą się rodzinę z czwórką dzieci: 12-letnią K., 10-letnią M., 8-letnią P. i 3-letnią M.. Małżonkowie I. i T. Ś. (1) zajmowali się prowadzeniem 13-hektarowego gospodarstwa rolnego, specjalizowali się w produkcji trzody chlewnej. Posiadali wiele planów na przyszłość. Planowali między innymi modernizację chlewni. Mieli wielu znajomych i przyjaciół, byli wesołymi, pogodnymi, nastawionymi optymistycznie do życia ludźmi. Udzielali się towarzysko. Nie mieli problemów wychowawczych z dziećmi, córki były zdrowe, dobrze się uczyły. Najlepiej z nauką radziła sobie M., u K. stwierdzono występowanie specyficznych trudności w pisaniu o charakterze dyslektycznym (dysortografię i dysgrafię). Starsze córki opiekowały się najmłodszą M., K. uczyła M. jazdy na rowerze. Najbardziej zżyta z siostrą i najwięcej czasu z nią spędzała P.. W chwili wypadku cały świat rodziny Ś. legł w gruzach. Trudno było im się skupić na pracy, dlatego w pierwszych dniach po wypadku w pracy w gospodarstwie pomagała T. Ś. (1) rodzina. I. Ś. całe dni spędzała w szpitalu, przy łóżku M.. Jej śmierć była dużym szokiem dla wszystkich. Do końca wszyscy mieli nadzieję, że M. wyzdrowieje.

Córki powodów bardzo przeżyły wypadek i śmierć siostry, najbardziej zaś P.. Dziewczynki stały się mniej radosne, płaczące, rozdrażnione. Po około miesiącu od wypadku wróciły do szkoły, zaczęły się gorzej uczyć. Pojawiły się trudności w nauce, problemy z koncentracją. M. Ś. (1) przed wypadkiem była wesołym, bardzo lubianym, towarzyskim dzieckiem, tak zwaną duszą towarzystwa. Lubiła grać w piłkę, spotykać się z koleżankami, brała aktywny udział w życiu szkoły. Po wypadku zamknęła się sobie, przestała wychodzić z domu, spotykać się z koleżankami. Trudniej jej było przyswoić nowy materiał, tym samym dużo więcej czasu musiała poświęcać na naukę. Towarzyszą jej bóle głowy. Z powodu rany na głowie powódka ma kompleksy. Zmiany w zachowaniu i psychice nastąpiły również u K. Ś. (1). Po wypadku stała się bardziej wyciszona, wycofana z życia. Pogorszyły się jej stopnie, miała trudności z koncentracją. K. przed wypadkiem interesowała się muzyką, chętnie chodziła na dyskoteki, obecnie muzyka źle wpływa na jej samopoczucie, stała się zamknięta w sobie. Mięwa częste bóle głowy. P. z kolei zdziecinniała, zaczęła bać się sama chodzić do szkoły, mimo że wcześniej to robiła. Stała się osobą zaleknioną, płaczącą. Obecnie K. Ś. (1) ukończyła czwartą klasę technikum i przystąpiła do matury, M. ukończyła 2 klasę liceum, z kolei P. w roku szkolnym 2012/2013 uczęszczała do pierwszej klasy technikum. Dziewczyny bardzo przeżyły śmierć siostry, odczuwają smutek gdy np. w szkole poruszany jest temat rodzeństwa. Nie rozmawiają na temat M., próbują żyć dalej, oswoiły się obecnie z tym faktem. Starają się nie poruszać tematu wypadku, nie okazywać na zewnątrz swoich przeżyć.

Z opinii sądowo psychologicznej wynika, że u K. Ś. (1) wystąpiły objawy psychopatologiczne, stanowiące psychiczną reakcję między innymi na śmierć siostry i problemy, jakie w konsekwencji tych wydarzeń, ujawniły się w życiu rodziny. Natomiast M. Ś. (1) w związku ze śmiercią M. doznała urazów psychicznych w postaci zaburzeń stresowych pourazowych. Urazy te znacząco wpłynęły na funkcjonowanie powódki w życiu codziennym, z którymi wiązały się ograniczenia w funkcjonowaniu szkolno-rówieśniczym, poznawczym. Tożsamo biegły wypowiedział się co do powódki

P. Ś. (1), stwierdzając, iż w związku ze śmiercią M. powódka doznała urazów psychicznych w postaci zaburzeń stresowych pourazowych, które w toku prowadzonej terapii ustąpiły. W okresie zaś utrzymywania się tych zaburzeń P. Ś. (1) miała ograniczone kontakty społeczne, trudności w wyrażaniu emocji, osłabioną samodzielność. Potrzebowała pomocy i wsparcia bliskich.

W dniu (...)roku na świat przyszedł nowy członek rodziny Ś., córka J.. Przypomina ona powodowi zmarłą M., w pewien sposób zapełniła pustkę po niej. Rodzina porównuje ją do M.. P. Ś. (1), J. w pełni zastąpiła zmarłą siostrę M..

Powodowie I. i T. Ś. (2) na skutek śmierci córki stali się zupełnie innymi ludźmi, nie mają już obecnie takiej siły i charyzmy do pracy i realizacji planów życiowych. Odizolowali się od znajomych, przestali uczestniczyć w życiu towarzyskim. Obecnie bardziej boją się o dzieci. T. obwinia się o to, co się stało, czuje się odpowiedzialny za rodzinę. Cierpienie psychiczne, żal, smutek po tragicznej śmierci córki przeżywa samotnie i skrywa swoje emocje. Uciekł w pracę, stał się bardziej ostrożny. Do dnia dzisiejszego małżonkowie nie pogodzili się ze śmiercią córki. Rozpamiętują to zdarzenie, z nikim o tym nie rozmawiają. Największy smutek i żal po starcie córki odczuwają podczas świąt oraz kolejnych rocznic. Często myślą o M., zastanawiają się jakby dzisiaj wyglądała. Przez pewien czas powodowie odczuwali lęk przed prowadzeniem samochodu, obecnie starają się omijać drogę, na którym doszło do wypadku.

Z opinii sądu psychologicznego wynika, że w związku z wypadkiem i śmiercią córki u I. Ś. wystąpiły zaburzenia adaptacyjne, które wykraczają poza okres przedłużonej reakcji żałoby. W pierwszych tygodniach po wypadku mogły wystąpić objawy z kręgu depresyjnego. Nieobecność M. jest dla niej źródłem cierpienia, nie nastąpiło jeszcze przepracowanie żałoby i pogodzenie się ze starą. Powódka ma zmniejszoną zdolność reagowania na pozytywne bodźce, ma stale, ale niegłęboko obniżony nastrój, z dominacją poczucia subiektywnego cierpienia i dysatisfakcji. Utrata córki doprowadziła u powódki do czynnościowych zaburzeń psychicznych, a powstały w związku z tym uszczerbek na zdrowiu wynosi 5%.

Z wywołanej w niniejszej sprawie opinii sądu psychologicznego wynika, iż u T. Ś. (1) wystąpiły zaburzenia adaptacyjne – depresyjno-lękowe. Źródłem jego cierpienia była śmierć M. oraz zdrowie pozostałych córek. Pojawiły się obawy przed przyszłością, wzmożona obawa o los własny oraz domowników, poczucie problematycznej sensowości nowych działań. Stan ten nie stanowi wyłącznie reakcji żałoby, choćby przedłużonej. U powoda występują zaburzenia o czynnościowym podłożu. Śmierć jednej córki i powikłania zdrowotne w następstwie wypadku u pozostałych spowodowały wymierną szkodę w jego zdrowiu psychicznym, wiążącą się z długotrwałym uszczerbkiem na zdrowiu na poziomie 5%. Biegły uznał, iż wskazania do leczenia farmakologicznego czy też psychoterapii są uzasadnione.

W ustnej uzupełniającej opinii biegli podali, iż nie jest możliwe ilościowe określenie cierpienia, bólu matki czy ojca po stracie dziecka wbrew przyjętemu prawu, że rodzice umierają wcześniej. Nadto wskazali, iż jest mało prawdopodobne, aby powodowie I. i T. Ś. (1) byli narażeni na skutki niezakończonych żałoby. Podali, iż powódka urodziła dziecko, które w jakimś stopniu zrekompensowało, wypełniło pustkę po zmarłej córce i odwróciło uwagę od skutków wypadku.

Przed wytoczeniem niniejszego powództwa powodowie w imieniu swoich małoletnich wówczas dzieci zwracali się do ubezpieczyciela z roszczeniem o wypłatę stosownego zadośćuczynienia za doznane w związku z wypadkiem cierpienia fizyczne i psychiczne. I tak pismem z dnia 16 lipca 2007 roku zwrócili się o przyznanie na rzecz K. Ś. (1) kwoty 90.000,00 zł zadośćuczynienia. W odpowiedzi zakład ubezpieczeń wypłacił kwotę 14.000,00 zł oraz zwrócił powódce koszty leczenia w kwocie 2.009,24 zł. Kolejno pismem z dnia 17 lipca 2007 r. zwrócono się o przyznanie M. Ś. (1) kwoty 80.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia oraz o zwrot poniesionych kosztów leczenia. W odpowiedzi pozwany przyznał powódce zadośćuczynienie w wysokości 15.000,00 zł oraz zwrócił koszty leczenia w kwocie 510,00 zł. Następnie w dniu 29 sierpnia 2008 roku zwrócono się o wypłatę na rzecz P. Ś. (1) zadośćuczynienia w wysokości 30.000,00 zł oraz o zwrot poniesionych kosztów leczenia w kwocie 220,00 zł. Ubezpieczyciel przyznał powódce zadośćuczynienie wynoszące 3.000,00 zł oraz zwrócił koszty leczenia. Jednocześnie zwracano się do ubezpieczyciela o wypłatę stosownego odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej po śmierci M. Ś. (4) oraz o zwrot kosztów pogrzebu. I tak pismem z dnia 16 lipca 2007 roku I. i T. Ś. (1) zwrócili się o zwrot kosztów pogrzebu oraz przyznanie im kwot po 60.000,00 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej po śmierci

córki. W odpowiedzi na powyższe ubezpieczyciel w dniu 21 sierpnia 2007 roku poinformował o zwrocie kosztów pogrzebu w kwocie 8.362,89 zł. Pismem z dnia 25 marca 2008 roku ubezpieczyciel poinformował ponadto o braku podstaw do przyznania odszkodowania, od powyższej decyzji odwołali się powodowie pismem z dnia 10 kwietnia 2008 r. Następnie w piśmie z dnia 16 kwietnia 2008 roku małżonkowie Ś. w imieniu córek domagali się przyznania P., M. i K. kwot po 50.000,00 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej po śmierci siostry. Przedmiotowe żądanie także zostało rozpatrzone negatywnie, o czym poinformowano w piśmie z dnia 18 czerwca 2008 r.

Ustalając powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy oparł się na wskazanych w uzasadnieniu dowodach.

Sąd Okręgowy uznał za zasadne powództwo co do żądania zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej po śmierci córki i siostry powodów M. Ś. (3) oraz zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych w postaci naruszenia więzów rodzinnych do których doszło na skutek śmierci wyżej wymienionej, jednakże nie w wysokości żądanej pozwem. Natomiast za niezasadne uznał Sąd roszczenie o odszkodowanie obejmujące zwrot kosztów wywołanych ekspertyz lekarskich oraz żądanie ustalenie odpowiedzialności pozwanego za skutki wypadku mogące wystąpić w przyszłości.

Sąd zaznaczył, że w przedmiotowej sprawie poza sporem pozostawał fakt odpowiedzialności pozwanego zakładu ubezpieczeń na zasadzie ryzyka za skutki wypadku, któremu ulegli powodowie w dniu 18 września 2005 roku, zaś jako podstawę tej odpowiedzialności przytoczył art. 34 ust. 1, art. 35 i art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

Odnosząc się do spornej kwestii podnoszonej przez stronę pozwaną, a dotyczącej przyczynienia się przez powódki do powstania szkody Sąd Okręgowy stwierdził w oparciu o opinię biegłych z zakresu medycyny sądowej i techniki samochodowej i ruchu drogowego, że okoliczność przebywania w samochodzie sześciu osób zamiast pięciu, nadto fakt niezapięcia w pasy bezpieczeństwa przez P. Ś. (1) nie miał wpływu na rozmiar obrażeń doznanych przez pasażerów tylnego siedzenia samochodu marki P..

Sąd Okręgowy uznał, że na podstawie art. 445 § 1 k.c. odpowiednim zadośćuczynieniem za krzywdę wynikającą z uszkodzenia ciała i rozstroju zdrowia będzie w przypadku K. Ś. (1) - 54.000,00 zł, M. Ś. (1) - 50.000,00 zł oraz P. Ś. (1) - 23.000,00 zł, zaś uwzględniając kwoty już przyznane przez pozwanego zasądził od pozwanego zakładu ubezpieczeń na rzecz powódki K. Ś. (1) kwotę 40.000 zł, na rzecz powódki M. Ś. (1) kwotę 35.000 zł oraz na rzecz P. Ś. (1) kwotę 20.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia. Odsetki od powyższych roszczeń Sąd zasądził zgodnie z treścią art. 14 ust. 1 w zw. z art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

Za zasadne Sąd uznał także żądanie odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej po śmierci córki i siostry powodów M. Ś. (3) na mocy art. 446 § 3 k.c. Sąd nie miał wątpliwości, iż wskutek śmierci M. Ś. (3) doszło do pogorszenia się sytuacji życiowej całej rodziny i zasądził z tego tytułu na rzecz rodziców I. i T. Ś. (3) kwoty po 30.000 zł, na rzecz K. i M. Ś. (1) kwoty po 15.000 zł oraz na rzecz P. Ś. (1) kwotę 10.000 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej po śmierci siostry M.. W pozostałym żądanym zakresie powództwo zostało oddalone.

W ocenie Sądu Okręgowego na uwzględnienie zasługiwało także żądanie zadośćuczynienia za krzywdy związane ze śmiercią M. Ś. (3). Sąd Okręgowy nie podzielił poglądów strony pozwanej, jakoby brak było podstaw prawnych do zasądzenia przedmiotowego żądania. Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2011 r. III CZP 32/11, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 roku w sprawie III CZP 76/10, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2010 roku w sprawie IV CSK 307/09, wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 14 grudnia 2007 roku w sprawie I ACa 1137/07) Sąd Okręgowy wskazał, że najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r. W tym zakresie Sąd zaznaczył, że rodzina jako związek najbliższych osób, które łączy

szczególna więź wynikająca najczęściej z pokrewieństwa i zawarcia małżeństwa, podlega ochronie prawa. Dotyczy to odpowiednio ochrony prawa do życia rodzinnego obejmującego istnienie różnego rodzaju więzi rodzinnych. Więź rodzinna odgrywa doniosłą rolę, zapewniając członkom rodziny m.in. poczucie stabilności, wzajemne wsparcie obejmujące sferę materialną i niematerialną oraz gwarantuje wzajemną pomoc w wychowaniu dzieci i zapewnieniu im możliwości kształcenia. Należy zatem przyjąć, że prawo do życia rodzinnego i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi dobro osobiste członków rodziny i podlega ochronie na podstawie art. 23 i 24 k.c. W konsekwencji spowodowanie wypadku komunikacyjnego, w którym śmierć poniosła córka i siostra powodów, było zawinionym i bezprawnym naruszeniem ich dóbr osobistych w postaci prawa do życia w pełnej rodzinie, prawa do utrzymania więzi rodzinnych.

W ocenie Sądu Okręgowego żądane przez nich sumy zadośćuczynienia są nazbyt wygórowane, a adekwatnymi do rozmiaru doznanej przez nich krzywdy będą: w przypadku I. i T. Ś. (1) kwoty po 50.000 zł, w przypadku K. i M. po 25.000 zł, zaś w przypadku P. Ś. (1) kwota 35.000 zł (gdyż P. spędzała z M. najwięcej czasu i jej poczucie krzywdy i osamotnienia z tym związane w ocenie Sądu przybrało największy poziom). Odsetki od tych kwot Sąd zasądził od dnia wyrokowania.

Orzeczenie zawarte w pkt. IX wyroku, a sprowadzające się do oddalenia powództwa w pozostałej części dotyczy zarówno żądań nie w pełni przez Sąd uwzględnionych tj. roszczeń o odszkodowanie, zadośćuczynienie za krzywdę i zadośćuczynienie w związku ze śmiercią M. oraz tych podlegających oddaleniu w całości tj. żądania ustalenia odpowiedzialności pozwanego za skutki wypadku mogące powstać w przyszłości oraz zwrotu kosztów ekspertyz medycznych w kwocie 3.800,00 zł.

Jeżeli chodzi o pierwsze z wymienionych roszczeń, którego podstawą jest art. 189 k.p.c., to w ocenie Sądu Okręgowego brak jest podstaw do uznania, by prawdopodobnym było, że w przyszłości z tego zdarzenia mogą ujawnić się jeszcze inne skutki.

Natomiast jeżeli chodzi o żądanie zwrotu kosztów ekspertyz medycznych wywołanych w sprawie K. Ś. (1), M. Ś. (1), I. i T. Ś. (1) w łącznej kwocie 3.800,00zł, to wywołanie przedmiotowych opinii prywatnych nie było konieczne do wniesienia przedmiotowego powództwa, w żadnym stopniu także nie służyło poprawie zdrowia psychicznego powodów, stąd też obciążanie pozwanego obowiązkiem zwrotu tychże kosztów byłoby całkowicie niezasadne i nie znajdujące podstaw prawnych z art. 444 § 1 k.c. Przedstawione przez powodów do rozliczenia koszty ekspertyz medycznych nie stanowiły kosztów leczenia powodów, w żadnym razie nie miały charakteru celowego czy też koniecznego.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie przepisu art. 100 k.p.c. , zaś o kosztach sądowych na mocy art. 113 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010 roku, nr 90, poz. 594 ze zm.).

Apelację od tego wyroku wniosły obie strony.

Pozwany (...) Spółka Akcyjna w W. zaskarżył wyrok w części, a mianowicie w punktach I., II. , III., IV. , V., X., XI. i XII.

Pozwany zarzucił:

1.naruszenie przepisów prawa materialnego, a mianowicie:

a) art. 446 § 3 k.c. - poprzez jego błędną wykładnię tj. przyjęcie, że znaczne pogorszenie sytuacji życiowej na gruncie tegoż przepisu może polegać na krzywdzie rozumianej jako cierpienia psychiczne po stracie osoby bliskiej, nawet gdy krzywda tego rodzaju nie ma oddźwięku w sferze materialnej - co skutkowało zatarciem granic pomiędzy przesłankami oceny roszczeń o naprawienie szkody majątkowej i niemajątkowej i w konsekwencji zasądzeniem na rzecz każdego z powodów stosownego odszkodowania, pomimo niewykazania przez któregokolwiek z nich szkody dającej się zakwalifikować jako uszczerbek majątkowy;

b) art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 § 1 k.c. poprzez jego błędną wykładnię tj. nieuzasadnionym przyjęciu, że przewidziane w tych przepisach roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne mieści się w katalogu środków ochrony prawnej przysługujących powodom - w sytuacji, gdy na gruncie niniejszej sprawy powodowie, jako osoby bezpośrednio poszkodowane w wyniku zdarzenia szkodowego, mogą domagać się naprawienia szkody wyłącznie na zasadach ogólnych, zaś nawet w razie założenia, że powodom przysługuje status osób poszkodowanych pośrednio, nie sposób przyjąć, by powyższa regulacja stanowiła podstawę prawną do dochodzenia przez powodów zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę, jako że przed dniem 3 sierpnia 2008 r. roszczenia wynikające ze śmierci najbliższego członka rodziny były w sposób enumeratywny i wyczerpujący uregulowane w przepisie art. 446 k.c.;

c) art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 § 1 k.c. polegające na kumulacji w stosunku do powódek K., M. i P. Ś. (1) zadośćuczynienia wynikającego z tejże podstawy prawnej oraz z art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 444 k.c. - w sytuacji, gdy roszczenia mające źródło w obu regulacjach pozostają ze sobą w zbiegu alternatywnym, a przyznane powódkom w oparciu o art. 445 § 1 zadośćuczynienia stanowią rekompensatę pieniężną za całą krzywdę doznaną przez nie w wyniku zdarzenia szkodowego.

2. naruszenia przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, mianowicie:

a) art. 233 k.p.c. - poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów przejawiające się w przyjęciu, iż w przypadku powodów wskutek śmierci M. Ś. (3) wystąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej, w sytuacji, gdy wbrew ciężarowi dowodu spoczywającemu na powodach z mocy art. 6 k.c., nie wykazali oni negatywnych reperkusji tego zdarzenia o charakterze majątkowym, co więcej, nawet nie twierdzili, by tego rodzaju skutki faktycznie miały miejsce, lecz skoncentrowali swą aktywność na dowodzeniu okoliczności świadczących o istnieniu po ich stronie krzywdy, z których to okoliczności wywiedziono roszczenie o wypłatę stosownego odszkodowania - co doprowadziło do przyznania na rzecz powodów tegoż świadczenia, mimo ewidentnego braku ku temu przesłanek

Pozwany wniósł o:

1. zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez:

a) oddalenie powództwa również w części zaskarżonej niniejszą apelacją;

b) zmianę w pkt X, XI i XII sentencji zaskarżonego wyroku - poprzez nieobciążanie pozwanego obowiązkiem zapłaty nieuiszczonych kosztów sądowych oraz na podstawie art. 100 k.p.c. stosunkowe rozdzielenie poniesionych kosztów procesu;

2. zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania przed sądem drugiej instancji, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Powodowie zaskarżyli wyrok w punktach IX. i X. w części:

1. oddalającej powództwo o zapłatę zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powódki I. Ś., ponad zasądzoną wyrokiem kwotę 50 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

2. oddalającej powództwo o zapłatę zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powoda T. Ś. (1), ponad zasądzoną wyrokiem kwotę 50 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

3. oddalającej powództwo o zapłatę zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powódki K. Ś. (1), ponad zasądzoną wyrokiem kwotę 25 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

4. oddalającej powództwo o zapłatę zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powódki M. Ś. (2), ponad zasądzoną wyrokiem kwotę 25 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

5. oddalającej powództwo o zapłatę zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powódki P. Ś. (1), ponad zasądzoną wyrokiem kwotę 35 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

6. oddalającej powództwo o zapłatę od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powodów kwoty 3.800, 00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty,

a w konsekwencji także w części:

7. rozstrzygającej o kosztach procesu poprzez wzajemne ich zniesienie między stronami.

Powodowie zarzucili:

1. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia, polegający na nieprawidłowym oszacowaniu rozmiaru krzywdy i cierpień psychicznych, których doznali powodowie w następstwie śmierci córki i siostry w wypadku z dnia 18.09.2005 r.,

2. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i wykładnię, co spowodowało częściowym oddaleniem powództwa o zadośćuczynienie za naruszenie dóbr osobistych powodów,

3. naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 233 § 2 kpc w zw. z art. 245 kpc, w zw. z art. 232 kpc i w zw. z art. 6 kc polegające na pominięciu dowodu z dokumentu prywatnego w postaci opinii medycznej (...)wywołanej w celu udowodnienia rozmiaru szkody przy szacowaniu zadośćuczynienia z art. 445 kpc i świadczeń odszkodowawczych z art. 446 § 3 kc,

4. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 355 § 2 kc w zw. z art. 16 ust. 1 ustawy o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. 2005. 143.1204) oraz art. 14 ust. 1, 2, 3, 5 ust. o ubezpieczeniach obowiązkowych, UFG i PBUK (Dz.U.2003.124.1152) w zw. z art. 6 kc, co skutkowało oddaleniem roszczenia obejmującego zwrot kosztów sporządzenia ekspertyzy medycznej,

5. naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. 322 kpc poprzez nierozważenie wszystkich okoliczności sprawy mających znaczenie dla ustalenia wysokości zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc należnego powodom, a przez to orzeczenie zadośćuczynienia w rażąco niskiej wysokości, w stosunku do krzywdy i cierpienia doznanych przez powodów,

6. naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 72 § 1 punkt 2 k.p.c., w zw. z art. 98 § 1 i § 3 k.p.c. w zw. art. 99 kpc oraz art. 100 k.p.c., polegające na niezasądzeniu od pozwanego na rzecz powodów kosztów zastępstwa procesowego co do każdego z nich, pomimo iż zachodzą przesłanki z art. 100 kpc, a między powodami zachodzi współuczestnictwo formalne,

7. naruszenie przepisów postępowania cywilnego w postaci art. 100 kpc, mające wpływ na treść rozstrzygnięcia, poprzez wzajemne ich zniesienie między stronami, w sytuacji, gdy określenie należnej powodowi sumy tytułem zadośćuczynienia zależało od oceny sądu.

Powodowie wniesli o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku w odniesieniu do zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc i uwzględnienie powództwa w tym zakresie w całości poprzez zasądzenie od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W.

Oddział Okręgowy w L. na rzecz powódki I. Ś. dalszej kwoty 50 000 zł (zgodnie z roszczeniami określonymi w piśmie procesowym z dnia 25.01.2013 r.) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

2. zmianę zaskarżonego wyroku w odniesieniu do zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc i uwzględnienie powództwa w tym zakresie w całości poprzez zasądzenie od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powoda T. Ś. (1) dalszej kwoty 50 000 zł (zgodnie z roszczeniami określonymi w piśmie procesowym z dnia 25.01.2013 r.) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

3. zmianę zaskarżonego wyroku w odniesieniu do zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc i uwzględnienie powództwa w tym zakresie w całości poprzez zasądzenie od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powódki K. Ś. (1) dalszej kwoty 25 000 zł (zgodnie z roszczeniami określonymi w piśmie procesowym z dnia 25.01.2013 r.) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

4. zmianę zaskarżonego wyroku w odniesieniu do zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc i uwzględnienie powództwa w tym zakresie w całości poprzez zasądzenie od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powódki M. Ś. (2) dalszej kwoty 25 000 zł (zgodnie z roszczeniami określonymi w piśmie procesowym z dnia 25.01.2013 r.) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

5. zmianę zaskarżonego wyroku w odniesieniu do zadośćuczynienia z art. 448 kc w zw. z art. 23 kc i 24 § 1 kc i uwzględnienie powództwa w tym zakresie w całości poprzez zasądzenie od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powódki P. Ś. (2) dalszej kwoty 35 000 zł (zgodnie z roszczeniami określonymi w piśmie procesowym z dnia 25.01.2013 r.) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty,

6. zmianę zaskarżonego wyroku w zakresie zwrotu kosztów sporządzenia ekspertyzy medycznej i zasądzenie od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. Oddział Okręgowy w L. na rzecz powodów kwoty 3800, 00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty,

ewentualnie o: przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, oraz o

7. zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powodów kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego za I i II instancję.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja pozwanego jest zasadna w zakresie w jakim dotyczy uwzględnienia przez Sąd Okręgowy roszczeń powodów o zasądzenie odszkodowania z art. 446 § 3 k.p.c., zaś apelacja powodów jest zasadna częściowo co do wysokości zasądzonych na rzecz I. i T. Ś. (1) zadośćuczynienia.

W pozostałym zakresie obie apelacje nie zasługują na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji, ponieważ znajdują one oparcie w zebranych materiale dowodowym, ocenionym przez ten Sąd w granicach zakreślonych przepisem art. 233 § 1 k.p.c. Brak jest podstaw do przyjęcia, żeby Sąd Okręgowy dopuścił się błędów w tym zakresie.

Zarzut z punktu 1 apelacji powodów choć obejmuje sformułowanie „błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia” to jego rozwinięcie nie podaje jakich faktów Sąd nie ustalił na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego, czy też jakie okoliczności ustalił nieprawidłowo - wbrew logicznym wnioskowi wypływającym z przeprowadzonych dowodów. Natomiast wywody apelacji kwestionują to, jakie znaczenie Sąd Rejonowy nadał pewnym faktom i jakie wyprowadził na ich podstawie wnioski w kontekście ustalenia wysokości zadośćuczynienia należnego powodom, a to jest już zagadnienie odnoszące się do zastosowania prawa materialnego - art. 448 k.c. i wykładni pojęcia "odpowiedniej sumy" zawartego w tym przepisie, o czym poniżej.

Podobnie zarzut z punktu 2 apelacji pozwanego, choć dotyczy naruszenia art. 233 k.p.c. i przekroczenia granic swobodnej oceny dowodów, to w istocie kwestionuje zastosowanie przez Sąd Okręgowy przepisu prawa materialnego, tj. art. 446 § 3 k.c. (poprzez przyjęcie, iż w przypadku powodów wskutek śmierci M. Ś. (3) wystąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej), nie ocenę dowodów i ustalenia faktyczne.

Zarzuty apelacji pozwanego dotyczące naruszenia art. 446 § 3 k.c. są uzasadnione. Przepis ten został przez Sąd Okręgowy błędnie zastosowany.

Jak wynika z treści tego unormowania (sąd może ponadto przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej) i jak trafnie wywodzi pozwany, dotyczy on naprawienia szkody majątkowej, w odróżnieniu od zadośćuczynienia za szkody niemajątkowe unormowanego w art. 445 § 1 k.c., art. 448 k.c., czy obecnie art. 446 § 4 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 października 2009 roku, I PK 97/09, Lex 558566, z dnia 3 czerwca 2011 roku, III CSK 279/10, Lex 898254, wyroki Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 18 października 2012 roku, I ACa 458/12, Lex 1237237, z dnia 4 kwietnia 2013 roku, IACa 15/13, Lex nr 1305991). Wprawdzie chodzi tu o szeroko rozumianą szkodę majątkową, często niewymierną i trudną do obliczenia, co oznacza, że choć o zmianie w sytuacji życiowej (pogorszeniu) najbliższych członków rodziny zmarłego mogą świadczyć okoliczności nie mające charakteru czysto majątkowego, to zmiany muszą mieć charakter znaczny i wywoływać określone skutki w sferze materialnej danej osoby, powodując pewien uszczerbek majątkowy, choćby nie dał się precyzyjnie określić i wyliczyć. Należy dodać, że dotyczy to zarówno aktualnego stanu prawnego, jak i stanu sprzed nowelizacji kodeksu cywilnego ustawą z dnia 30 maja 2008 roku wprowadzającej do porządku prawnego z dniem 3 sierpnia 2008 roku art. 446 § 4 k.c.

Dlatego takie dolegliwości i konsekwencje śmierci osoby najbliższej, które nawet powodują znaczną zmianę codziennego funkcjonowania powoda, ale nie wywołują negatywnych reperkusji w sferze majątkowej nie uzasadniają roszczenia o odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c.

Sam Sąd Okręgowy przedstawiając wykładnię pojęcia „znacznego pogorszenia sytuacji życiowej” z art. 446 § 3 k.c. powoływał się na wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 21 lutego 2013 r. I ACa 1185/12 i zauważał wyraźnie, że chodzi tu o szeroko rozumianą szkodę majątkową (str. 33 uzasadnienia) – „szeroko pojęte szkody materialne, często nieuchwytnie i trudne do obliczenia, prowadzące do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej osoby najbliższej, szkody polegające na obiektywnym pogorszeniu pozycji życiowej danej osoby w świecie zewnętrznym, na które to pogorszenie składają się przede wszystkim trudności życiowe związane ze śmiercią najbliższego członka rodziny oraz przyszłe szkody majątkowe wynikające z utraty oczekiwań”. Pomimo tego przyjmując, że po stronie powodów wystąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. skupił się na zmianach świadczących o krzywdzie po stracie osoby bliskiej bez jakiegokolwiek odniesienia do ewentualnych majątkowych i finansowych skutków tych zmian, co słusznie zarzuca w swojej apelacji strona pozwana.

W większości były to skutki w sferze psychicznej mogące mieć wpływ na rozmiar zadośćuczynienia za krzywdę związaną ze śmiercią M. Ś. (3).

Przytoczone przez Sąd Okręgowy okoliczności mające świadczyć o pogorszeniu sytuacji życiowej powodów, tj., że: powodowie nie potrafią cieszyć się w pełni z życia, korzystać z rozrywek, wciąż towarzyszy im poczucie niepokoju i lęku o siebie i życie najbliższych, odczuwają dyskomfort podczas jazdy samochodem, pogorszeniu uległ także stan ich zdrowia, szczególnie w sensie zdrowia psychicznego – występowały zaburzenia adaptacyjne, które wykraczają poza okres przedłużonej reakcji żałoby i związany z tym uszczerbek na zdrowiu 5 % (rodzice), czy, że powódki zmieniły się z wesołych pogodnych dzieci na zamknięte w sobie, załężnione, miały trudności percepcyjne w nauce, zaburzenia procesów poznawczych, emocjonalnych (siostry) itp., nie miały żadnego negatywnego odzwierciedlenia w sferze materialnej i dlatego nie uzasadniały one przyznania powodom odszkodowania na mocy art. 446 § 3 k.c.

Należy zaznaczyć, że nie jest wystarczające w tym względzie przytoczenie, jak czynią to powodowie w odpowiedzi na apelację, potencjalnie możliwych do wystąpienia konsekwencji i sytuacji, w jakich uzasadnione jest uwzględnienie

żądania o odszkodowanie z art. 446 §3 k.c. (utrata świadczeń z zakresu wzajemnej pomocy, opieki, wychowania, utrata możliwości liczenia w przyszłości na pomoc córki i siostry, spadek energii życiowej, wpływ cierpienia na wydajność pracy, itd.). W postępowaniu sądowym konieczne jest w pierwszej kolejności przytoczenie, że w danym przypadku wystąpiły określone skutki mające pewien aspekt materialny, a następnie wykazanie tego zgodnie z wymogiem art. 6 k.c., czemu powodowie nie podoleli. Nie chodzi przy tym o precyzyjne udowadnianie wysokości szkody. Jak słusznie wskazuje w swojej apelacji pozwany, powodowie ograniczyli się do wykazywania skutków w postaci krzywdy, zaś nie wykazali negatywnych konsekwencji tego zdarzenia o charakterze majątkowym.

Jedyną powołaną okolicznością, która mogłaby mieć przełożenie na szkodę majątkową i tym samym mieć ewentualne znaczenie dla roszczenia z art. 446 § 3 k.c. jest to, że powodowie I. i T. Ś. (1) nie mieli dość siły, żeby zrealizować wcześniej zamierzone plany dotyczące modernizacji gospodarstwa.

Jednakże powodowie nie przytoczyli w tym względzie żadnych konkretnych danych na czym miałyby to polegać i nie udowodnili okoliczności, które mogłyby pozwolić na stwierdzenie, że śmierć córki spowodowała w ich przypadku rezygnację z tego rodzaju planów, że odbiłoby się to na ich sytuacji majątkowej, na tyle, że sytuacja ta uległa pogorszeniu w znacznym stopniu. Nie zostało też wykazane, żeby pan T. Ś. (1) zajmował się gospodarstwem w znacznie mniejszym stopniu niż przed wypadkiem, że uprawy uległy zmniejszeniu, czy wręcz zminimalizowaniu, tym bardziej, że biegli psychiatra i psycholog w swojej opinii stwierdzili, że u T. Ś. (1) nie wystąpił wyraźny spadek aktywności (k.332), a sam powód podawał, że przez tydzień po pogrzebie nie mógł się niczym zająć, a potem zaczął nadmiernie pracować (k.329). Podobnie powódka I. Ś. wskazała, że po wypadku nie zaniedbywała swoich obowiązków (k.322v).

Z kolei jeśli chodzi o zwrot kosztów związanych z leczeniem powódek to winny one być dochodzone w ramach odszkodowania z art. 444 § 1 k.c. i co należy podkreślić było realizowane w toku postępowania likwidacyjnego, wobec czego nie ma podstaw aby wynagradzać tego rodzaju szkodę niejako ponownie.

Dlatego też brak było podstaw do uwzględnienia żądań powodów zasądzenia odszkodowania za znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej z art. 446 § 3 k.c. i na mocy art. 386 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w punktach I-V oddalając powództwo w tym zakresie (co do kwot po 30000 zł z odsetkami do dnia 23 sierpnia 2007 roku w przypadku I. i T. Ś. (1), co do kwot po 15000 zł z odsetkami od dnia 23 maja 2008 roku w przypadku K. i M. Ś. (1) i co do kwoty 10000 zł z odsetkami od dnia 23 maja 2008 roku w przypadku P. Ś. (1)).

Natomiast w pozostałym zakresie apelacja strony pozwanej nie zasługiwała na uwzględnienie, w szczególności nie były uzasadnione zarzuty naruszenia art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 § 1 k.c.

Po pierwsze zdaniem Sądu Apelacyjnego słusznie przyjął Sąd pierwszej instancji, iż powodom w okolicznościach niniejszej sprawy przysługuje roszczenie o zadośćuczynienie w związku ze śmiercią M. Ś. (3) w oparciu o normy art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c.

Sąd Apelacyjny podziela w tej kwestii stanowisko, zgodnie z którym najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 roku. Stanowisko to należy uznać aktualnie za ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyrok z dnia 14 stycznia 2010 roku, IV CSK 307/09, Lex nr 599865; uchwała z dnia 22 października 2010 roku, III CZP 76/10, Lex nr 604152; wyrok z dnia 11 maja 2011 roku, I CSK 621/10, Lex nr 848128, wyrok z dnia 25 maja 2011 roku, II CSK 537/10, Lex nr 846563 i uchwała z dnia 13 lipca 2011 roku, III CZP 32/11; Lex nr 852341), jak też tutejszego Sądu Apelacyjnego w Lublinie (por. wyroki z dnia 13 grudnia 2012 roku, I ACa 607/12, LEX nr 1267380, z 7 listopada 2012 roku, I ACa 488/12, LEX nr 1237242, z 23 maja 2013 roku, I ACa 117/13, LEX nr 1339393, z 21 maja 2013 roku, I ACa 104/13, LEX nr 1321986, czy z 7 marca 2013 roku, I ACa 794/12, LEX nr 1306005 i powoływana w nich argumentacja).

Powyższego nie wyklucza to, że powodowie brali osobiście udział w zdarzeniu, jak też że siostry Ś. doznały bezpośrednio w jego wyniku cierpienie fizycznych i psychicznych, które zostały zrekomensowane zadośćuczynieniem z art. 445 § 1 k.c.

Należy zaznaczyć, że roszczenia o zadośćuczynienie z art. 445 § 1 k.c. oraz z art. 448 k.c. pomimo, że wynikają z jednego czynu niedozwolonego, to w tym wypadku chronią różne dobra - zdrowie oraz więź rodzinną z osobą bliską. Różne są źródła i przesłanki ich uwzględnienia - w pierwszym przypadku uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia u powoda; w drugim śmierć osoby najbliższej powodowi, co powoduje nieco inny charakter krzywdy w obu przypadkach, choć jej przejawy mogą się częściowo pokrywać. Jedno zdarzenie może wywoływać różne skutki, w tym nawet u jednej osoby różne szkody, zarówno majątkowe, jak i niemajątkowe i każda z tych szkód podlega naprawieniu.

Natomiast częściowo uzasadnione są zarzuty apelacji strony powodowej naruszenia art. 448 k.c. poprzez przyznanie zadośćuczynienia w nieodpowiedniej wysokości - zaniżonej (w znacznym stopniu) w stosunku do doznanej krzywdy, przy czym dotyczy to jedynie powodów I. Ś. i T. Ś. (1). W ich przypadku Sąd Okręgowy przy określaniu wysokości zadośćuczynienia pominął pewne okoliczności, które miały wpływ na rozmiar odczuwanej krzywdy. W pewnej mierze wynikało to stąd, że określone skutki występujące u rodziców zmarłej M. Ś. (3), które, jak wskazano stanowiły przejawy doznanej krzywdy, Sąd uwzględnił bezpodstawnie jako przemawiające za przyznaniem odszkodowania z art. 446 § 3 k.c. Mianowicie chodzi o zmianę postawy życiowej i nastroju u rodziców - to, że przez długi okres po śmierci córki nie potrafili cieszyć się w pełni z życia, korzystać z rozrywek, zaniechali prowadzenia życia towarzyskiego, towarzyszy im poczucie niepokoju i lęku o siebie i życie najbliższych, jak też to, że pogorszeniu uległ stan ich zdrowia psychicznego - występowały u nich zaburzenia adaptacyjne, wiążące się z długotrwałym uszczerbkiem na zdrowiu na poziomie 5 %. Jak słusznie zarzucają skarżący Sąd Okręgowy pominął też sytuację rodziców w bardzo trudnym okresie około miesiąca bezpośrednio po wypadku, kiedy córka nie odzyskując przytomności leżała w szpitalu.

Biorąc pod uwagę te ujemne przeżycia I. i T. Ś. (1), jak też uwzględnione już przez Sąd Okręgowy (silną więź z najmłodszą córką, jej przedwczesną utratę, brak uczestnictwa w kolejnych etapach jej życia, okres przedłużonej żałoby, to, że nie do końca się z tą śmiercią pogodzili, itp.) zdaniem Sądu Apelacyjnego należało podwyższyć sumę zadośćuczynienia przysługującą tym powodom do kwot po 70000 zł, które będą stanowić odpowiednią sumę zadośćuczynienia w rozumieniu art. 448 k.c. za naruszenie ich dobra osobistego w postaci więzi z niespełną czteroletnią córką.

Dalej idące żądanie strony powodowej nie jest uzasadnione. W tym zakresie należy wskazać, że w apelacji zostały przytoczone przykłady wysokości zasądzanych zadośćuczynień ze wskazaniem, iż zadośćuczynienie winno odpowiadać wysokości kwot zasądzanych w innych sprawach. Jest to zasadniczo trafne stwierdzenie. Jednakże należy zaznaczyć, że dotyczy to sytuacji porównywalnych, zaś stany faktyczne z przytoczonych orzeczeń różnych Sądów trudno uznać za porównywalne z niniejszą sprawą, jak chce skarżący, już choćby ze względu na brak znajomości szerszego kontekstu i szczegółów przytoczonych w apelacji przypadków. Ponadto należy pamiętać, że zadośćuczynienie ma indywidualny charakter, przy jego określaniu poszczególne kryteria muszą być rozważane indywidualnie w związku z konkretną pokrzywdzoną osobą i sytuacją życiową, w jakiej się znajduje, jak też uwzględniać całokształt okoliczności mających znaczenie dla rozmiaru krzywdy.

W niniejszym przypadku słusznie zwrócił Sąd Okręgowy uwagę na to, że M. nie była jedynym dzieckiem I. i T. Ś. (1), po jej śmierci małżonkowie Ś. nie pozostali sami i mogli dalej realizować swoje potrzeby rodzinne wobec innych dzieci. Ponadto urodziła im się kolejna córka J. obecnie mają czwórkę dzieci. Niewątpliwie te okoliczności miały wpływ na to, że poczucie osamotnienia i tęsknoty po śmierci córeczki było nieco słabsze niż miałyby to miejsce gdyby nie mieli innych dzieci. Można dodać, że okoliczność, iż narodziny córki J. w pewien sposób stanowiły rekompensatę dla rodziny powodów i wypełniły pustkę po zmarłej M., odwróciły uwagę od skutków wypadku potwierdziła biegła psycholog M. S. (k.514 v).

Te same okoliczności zdecydowały o tym, że Sąd Apelacyjny uznał za nieuzasadnione żądanie apelacji powódek K., M. i P. Ś. (1) zwiększenia przyznanego im na mocy art. 448 k.c. zadośćuczynienia ponad kwoty 25000 zł i 35000 zł.

Nie negując ich krzywdy wywołanej naruszeniem więzów siostrzanych, należy zaznaczyć, że niewątpliwie ich poczucie straty po śmierci siostry było złagodzone przez to, że miały inne osoby zdecydowanie bliższe – rodziców, którzy udzielali im wsparcia, poza tym pomagała wzajemna obecność innych siostr, jak też narodziny najmłodszej siostry J.. Jednocześnie w tym wypadku brak było podstaw do zwiększenia zadośćuczynienia z uwagi na okoliczności powoływane przez Sąd Okręgowy na uzasadnienie pogorszenia sytuacji życiowej na potrzeby odszkodowania, tj. zmiany zachowania, nastroju, lęk, trudności w nauce, zaburzenia koncentracji, itp., gdyż zaburzenia te pokrywają się ze stresem pourazowym, który Sąd Okręgowy uwzględnił przy zadośćuczynieniu z art. 448 k.c. (str. 41 uzasadnienia). Ponadto część tych objawów stresu pourazowego stanowi skutek samego udziału powódek w wypadku i te okoliczności oraz związany w tym uszczerbek na zdrowiu Sąd Okręgowy uwzględnił już zasądzając zadośćuczynienia z art. 445§ 1 k.c.

Z opinii biegłych wynika że przedmiotowe pourazowe zaburzenia stresowe są związane także ze śmiercią siostry, wobec czego nie można ich całkiem pomijać przy ocenie krzywdy doznanej w związku z tą śmiercią, ale przede wszystkim nie można tracić z pola widzenia innych elementów krzywdy powódek wskazanych przez Sąd Okręgowy wynikających z zerwania więzi siostrzanych, tego że śmierć siostry była dla małych wówczas dzieci (8-12 lat), szokiem i przeżyciem, że odczuwały poczucie straty, itp. Zasądzone z tej racji kwoty 25000 i 35000 zł nie stanowią szczególnie nadmiernych.

Dlatego też Sąd Apelacyjny nie uznał za uzasadnione stanowiska apelacji pozwanego jakoby krzywda powódek wynikająca ze śmierci siostry M. Ś. (3) została już zrekompensowana w ramach zadośćuczynienia przyznanego im na mocy art. 445 k.c., gdyż cierpienia psychiczne i fizyczne wpływające na zasądzenie zadośćuczynienia na mocy art. 445 § 1 k.c. oraz ujemne przeżycia decydujące o zadośćuczynieniu z art. 448 k.c. były w pewnym stopniu różne i wymagały odrębnej kompensaty.

Za nieuzasadnione Sąd Apelacyjny uznał też zarzuty apelacji strony powodowej dotyczące oddalenia roszczenia o zwrot kosztów sporządzenia przez (...)tzw. ekspertyzy medycznej (pkt 3-4 apelacji) w kwocie 3800 zł.

W tym zakresie Sąd Apelacyjny podziela stanowisko Sądu pierwszej instancji, że koszty te nie miały charakteru celowych i koniecznych i nie ma podstaw do uwzględnienia ich w ramach należnego powodom odszkodowania.

Nie można zgodzić się z apelacją powodów jakoby ich poniesienie miało służyć udowodnieniu rozmiaru szkody na potrzeby zadośćuczynienia czy odszkodowania. Do tego celu niezbędna była niewątpliwie dokumentacja medyczna, którą strona powodowa przedstawiła w toku postępowania likwidacyjnego i sądowego, a którą w dużej mierze powielają przedmiotowe ekspertyzy. Natomiast do dodatkowego zbadania stanu powodów i wyciągnięcia wniosków w tym zakresie i ich przedstawienia w postępowaniu likwidacyjnym (jeśli powodowie uważali, że pozwany coś pomija) wystarczające były wizyty u lekarzy właściwej specjalności oraz psychologa w okolicach miejsca zamieszkania powodów (np. w L.) w ramach bezpłatnej służby zdrowia. Nie zachodziła konieczność wyjazdu do W. i ponoszenia znacznych kosztów, szczególnie, że ewentualne dolegliwości występujące u powodów nie miały bardzo skomplikowanego charakteru wymagającego szczególnych konsultacji.

Podobnie opinie te nie miały charakteru przydatnego w niniejszym postępowaniu sądowym, gdyż analiza stanu zdrowia i stanu psychicznego powodów przeprowadzona przez autorów ekspertyz nie mogła zastąpić opinii biegłych w tym zakresie. Wbrew wywodom apelacji biegli opiniujący w sprawie nie korzystali z wniosków wywiadu zawartego w przedmiotowych ekspertyzach, a biegły M. M. przytoczył jedynie ich treść, tak samo jak treść innych dokumentów znajdujących się w aktach.

W tych warunkach koszty związane z przedmiotowymi ekspertyzami trudno uznać za celowe i niezbędne.

Nie są uzasadnione zarzuty obu stron co do rozstrzygnięcia o kosztach procesu za pierwszą instancję. Sąd Okręgowy znosząc wzajemnie między stronami koszty odwołał się w tym względzie do art. 100 k.p.c. Tego rodzaju rozstrzygnięcie jest prawidłowe biorąc pod uwagę aktualny wynik sprawy i zakresy, w jakim każda ze stron utrzymała się ze swoimi żądaniami oraz wysokość poniesionych przez każdą ze stron kosztów.

Powodowie ostatecznie dochodzili łącznie kwoty 741800 zł, zaś powództwa zostały ostatecznie uwzględnione co do kwoty 340000 zł, co stanowi ok. 45,8 %, a oddalone co do 54, 2 % i w takich proporcjach strony winny ponieść koszty procesu (powodowie 54, 2 %, pozwany 45, 8 %).

Z uwagi na to, że żądania powodów zostały ostatecznie uwzględnione w mniej niż w połowie nie zachodziła podstawa z art. 100 in fine k.p.c. do wyłączenia na pozwanego obowiązku zwrotu wszystkich kosztów.

Należy wskazać, że koszty poniesione przez powodów winny być liczone w myśl poglądu prezentowanego w orzecznictwie, iż reprezentowanie przez jednego adwokata lub radcę prawnego kilku osób, występujących w sprawie w charakterze współuczestników, uzasadnia określenie kosztów zastępstwa w wysokości tylko jednego wynagrodzenia. Zlecenie zastępstwa procesowego jednemu pełnomocnikowi przez kilku współuczestników ma na celu, obok woli zagwarantowania sobie jednolitości działania przy prowadzeniu sprawy, zaoszczędzenie wydatków, które każdy musiałby w pełni ponieść w razie dobrania sobie indywidualnie przez każdego z nich odrębnych adwokatów jako pełnomocników (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CZ 142/10, Lex nr 785282; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2007 r., III CZP 130/06, OSNC 2008/1/1, Biul. SN 2007/1/15, OSP 2007/12/140, M. Prawn. 2007/21/1197; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1963 r., III PO 17/63, OSNCP 1964, nr 6, poz. 107).

Z uwagi na to, że wartość przedmiotu sprawy w momencie wniesienia pozwu wynosiła 371800 zł wysokość wynagrodzenia pełnomocnika powodów powinna zostać obliczona na podstawie § 6 pkt 7 w zw. z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu na kwotę 7200 zł. Tym samym powodowie ponieśli koszty w kwocie 10 334 zł (7200 zł + 3100 opłat od pozwu + 34 zł opłat od pełnomocnictwa), zaś pozwany w kwocie 7717 zł (7200 zł opłata pełnomocnika, 17 zł opłata od pełnomocnictwa, 500 zł zaliczki na biegłego). Łącznie koszty wyniosły 18 051 zł. Wprawdzie koszty poniesione przez pozwanego są nieco mniejsze od poniesionych przez powodów, ale jednocześnie zakres przegrania sprawy przez powodów jest nieco większy, wobec czego winni oni ponieść koszty w większym stopniu – nieco ponad połowę, czyli w kwocie zbliżonej do uiszczonej, co uzasadniało wzajemne zniesienie kosztów procesu za pierwszą instancję.

Dlatego też na mocy art. 385 k.c. apelacje powodów i pozwanego w pozostałej części zostały oddalone.

Z uwagi na to, że stanowiska apelacji każdej ze stron zostały uwzględnione tylko częściowo, to rozliczenie kosztów procesu za drugą instancję znajduje również oparcie w przepisie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., w zasadzie stosunkowego rozdzielenia kosztów.

Na koszty postępowania obu stron w drugiej instancji składają się koszty zastępstwa procesowego oraz opłaty sądowe od apelacji.

Z wyżej wskazanych względów koszty zastępstwa procesowego każdej ze stron wyrażać się będą jednym wynagrodzeniem, którego wysokość odpowiada stawce z § 12 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 7 w/w Rozporządzenia z 28 września 2002 roku tj. 5400 zł, rozdzielanej między powodami proporcjonalnie do wysokości wartości przedmiotu zaskarżenia (w.p.z.) z obu apelacji każdego z nich, tj.: I. Ś. i T. Ś. (1) po 27,5 % (w.p.z. 130700 zł z całości 473800 zł) – 1485 zł, K. Ś. (1) i M. Ś. (1) po 14% (66200 zł z 473800 zł) – 756 zł, P. Ś. (1) – 17 % (80000 zł z 473800 zł) – 918 zł.

Przy uwzględnieniu proporcji wartości przedmiotu zaskarżenia koszty wobec każdego z uczestników postępowania kształtują się następująco:

1) I. Ś. i T. Ś. (1) po 1485 zł (wynagrodzenia pełnomocnika) - wobec kosztów pozwanego po 5485 zł (1485 zł – wynagrodzenia pełnomocnika, 4000 zł opłaty od apelacji), łącznie po 6970 zł;

2) K. Ś. (1) i M. Ś. (1) w wysokości po 756 zł (wynagrodzenie pełnomocnika) - wobec kosztów pozwanego w wysokości po 2756 zł (756 zł - wynagrodzenie pełnomocnika, 2.000 zł opłaty od apelacji), łącznie po 3512 zł;

3) P. Ś. (1) – 918 zł (wynagrodzenie pełnomocnika) - wobec kosztów pozwanego w wysokości 3168 zł (918 zł wynagrodzenie pełnomocnika, 2250 zł opłata od apelacji), łącznie 4086 zł.

Natomiast przy porównaniu wartości przedmiotu zaskarżenia z obu apelacji oraz zakresu ich uwzględnienia należy stwierdzić, że:

- powodowie I. Ś. i T. Ś. (1) przegrali sprawę w 46,44% każde, tj. co do kwoty 60700 zł z w.p.z. 130700 zł (oddalono ich apelację co do kwot po 30700 zł i uwzględniono apelację pozwanego co do kwot po 30000 zł), zaś pozwany w 53,56 %, tj. co do kwoty 70000 zł (oddalono jego apelację co do kwot po 50000 zł i uwzględniono apelację powodów co do kwot po 20000 zł); powodowe winni ponieść koszty po 3236 zł 87 gr (46,44 % z 6970), zaś pozwany 3733, 13 zł (53,56 % z 6970);

- powódki K. Ś. (2) i M. Ś. (1) przegrały sprawę w 62,24 % każda - co do kwoty 41200 zł z w.p.z. 66200 zł (oddalono ich apelację co do kwot po 26200 zł i uwzględniono apelację pozwanego co do kwot po 15000 zł), zaś pozwany w 37,76 % (oddalona apelacja strony pozwanej co do kwot po 25.000 zł); powódki winny ponieść koszty w kwotach po 2185 zł 87 gr (62,24 % z 3512 zł), zaś pozwany w kwotach po 1326 zł 13 gr (37,76% z (...));

- powódka P. Ś. (1) przegrała sprawę w 65,25 % - co do kwoty 45000 zł z w.p.z. 80000 zł (oddalona jej apelacja co do kwoty 35000 zł i uwzględniona apelacja pozwanego co do kwoty 10000 zł), zaś pozwany w 43,75 % (oddalona jego apelacja co do kwoty 35000 zł), czyli powódka winna ponieść koszty w kwocie 2298 zł 37 gr (65,25 % z 4086 zł), zaś pozwany w kwocie 1787 zł 63 gr (43,75 % z (...)).

Uwzględniając wynik procesu przed sądem drugiej instancji, należało zasądzić tytułem zwrotu różnicy poniesionych przez strony kosztów w ramach ich stosunkowego rozdzielenia na rzecz pozwanego: od powodów I. Ś. i T. Ś. (1) kwoty po 1751 zł 87 gr (5485-3733,13; 3236,87-1485); od powódek K. Ś. (1) i M. Ś. (1) po 1429 zł 87 gr (2756-1326,13; 2185,87-756) oraz od P. Ś. (1) kwotę 1380 zł 37 gr (3168-1787,63; 2298,37-918).

Na mocy art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w zw. z art. 100 k.p.c. Sąd Apelacyjny nakazał pobranie od strony pozwanej kwoty 4484 zł stanowiącej 47,5 % (odpowiednio do stopnia przegrania - 225000 zł z 473800 zł) z opłat od apelacji 9440 zł, od których powodowie zostali zwolnieni.

Mając na uwadze powyższe okoliczności, w oparciu o powoływane przepisy Sąd Apelacyjny orzekł, jak w sentencji wyroku.